

שלושה עשורים ליחסים דיפלומטיים בין רוסיה וישראל

אנאטולי טורקונוב

בשנת 2021 ציינו רוסיה וישראל שלושים שנה לחידוש הקשרים הדיפלומטיים המלאים ביניהן. חרף הקשיים שאפיינו את היחסים בין שתי המדינות בעבר, כיום אנו יכולים להיות גאים בקיומו של דיאלוג מדיני מוסדר ביניהן, שתורם לקידום שיתוף הפעולה בין רוסיה לישראל בטווח רחב של נושאים.

בין רוסיה לישראל מתקיימים כיום למעלה מעשרים הסכמים בין־ממשלתיים, מתבצעים מיזמים משותפים בתחומי הכלכלה, הטכנולוגיה, הבריאות, המדע והחינוך ומתקיימים קשרים הדוקים בתחום חילופי התרבות והקשרים הבינ־אישיים.

לשתי המדינות זיכרון היסטורי משותף. מעשי הגבורה של העם הסובייטי במאבקו בנאצים בעת המלחמה הפטריוטית הגדולה נותרו חרוטים בזיכרון הרוסי והישראלי, ועל כך מעידים האירועים שאורגנו בשתי המדינות. כך, ב־23 בינואר 2020 נחנכה בירושלים האנדרטה 'נר הזיכרון' לזכר גבורתם של מגיני העיר לנינגרד הנצורה ושל תושביה במהלך המלחמה. ב־9 במאי 2021, יום הניצחון על גרמניה הנאצית, נערכו במקביל ברוסיה ובישראל מצעדי 'גדוד האלמוות' (Бессмертный полк) החגיגיים בהשתתפות גורמים רשמיים. את שתי המדינות מאחדת גם השאיפה לפעול נגד הניסיונות לשכתוב ההיסטוריה הקשורה באירועי מלחמת העולם השנייה.

גורם חשוב ביחסים בין רוסיה לישראל הוא הקשרים העמוקים וההדוקים בין שתי התרבויות. נכון להיום מונה קהילת יוצאי ברית המועצות לשעבר בישראל כ־1.5 מיליון איש. במוסקבה ובתל אביב פועלים מרכזי תרבות של שתי המדינות, והן מעניקות תשומת לב מיוחדת לקידום קשרים בתחום החינוך והמדע. בדצמבר 2020 חתמו ממשלות רוסיה וישראל על תוכנית לשיתוף פעולה בתחומי החינוך, המדע וטיפוח הצעירים לשנים 2020–2023. במסגרת תוכנית זו מתקיימים חילופי סטודנטים ומרצים ונערכים אירועים בתחום החינוך וההשכלה, והצדדים גם פועלים במשותף לפיתוח שיטות לימוד ברשת, תוך שימוש בטכנולוגיות חדשות. מתפתח באופן נמרץ גם הדיאלוג בין משרדי החוץ, אשר תורם לפתרון סוגיות בינלאומיות ואזוריות כאחת. המכון הממלכתי ליחסים בינלאומיים במוסקבה (אוניברסיטת MGIMO) מקיים שיתוף פעולה נרחב עם ישראל בתחום החינוך וההשכלה. בשיתוף עם מכון ישראל בווינינגטון ובסיועה של שגרירות ישראל במוסקבה מתקיים במכון הקורס 'ישראל המודרנית'. במסגרת הקורס מופיעים בפני הסטודנטים נציגי מוסדות ישראליים להשכלה גבוהה, לרבות אוניברסיטת תל אביב, האוניברסיטה העברית בירושלים, המרכז הבינתחומי הרצליה, האוניברסיטה הפתוחה, המכון ע"ש יעקב הרצוג, אוניברסיטת בראילן והמכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS). המומחים מעבירים הרצאות בנושאים אקטואליים בנושאי כלכלה, פוליטיקה וחברה, אשר מאפשרות לסטודנטים לקבל תמונה מלאה ומהימנה ביותר על המדינה היהודית, על מאפייני התפתחותה, על יחסי ישראל-רוסיה ועל כיוונים אפשריים לשיתוף פעולה בעתיד.

המכון הממלכתי ליחסים בינלאומיים במוסקבה שואף לשמר את היחסים עם נציגים דיפלומטיים ישראלים, ונציגי שגרירות ישראל מבקרים במכון על בסיס קבוע. במסגרת הקורס המיוחד 'דיאלוג שגרירים' מרצה

לסטודנטים שגריר ישראל ברוסיה אלכסנדר בן-צבי. בהרצאותיו מספר בן-צבי לסטודנטים על התפתחות הדיפלומטיה המודרנית, משתף אותם בניסיונו האישי ועונה על שאלות בנושא המצב הפוליטי העכשווי. לקראת יובל ה-70 להכרזת העצמאות של מדינת ישראל הכינו המרצים מ-MGIMO בשיתוף עם אנשי המכון למזרחנות באקדמיה הרוסית למדעים את המונוגרפיה 'מדינת ישראל: הדרך בת שבעים השנה'. המונוגרפיה בוחנת את הסוגיות האקטואליות בהיסטוריה, בפוליטיקה ובכלכלה של ישראל, וכן מציגה ומנקת את ההישגים העיקריים ומסמנת כיווני התפתחות אפשריים לעתיד.

אחת מיחידות המחקר המובילות של MGIMO היא המרכז לחקר המזרח התיכון. אנשיו עוסקים בחקר המערכות הפוליטיות והכלכליות במדינות המזרח התיכון וכן בחקר עימותים אזוריים, יחסים דו-צדדיים, השפעת הדת על מדיניות הפנים והחוץ וסוגיות מניעת הפצה של נשק גרעיני. חוקרי המרכז עוסקים לא רק בבחינת המאפיינים השונים של מדינת ישראל אלא גם מסייעים בהכשרתם המקצועית של המזרחנים הצעירים במכון. הדוגמה הבולטת של פעילות זו היא הכנתו וחתימתו של ההסכם בין MGIMO לבין הקרן 'אגודת הידידים הרוסית של האוניברסיטה העברית בירושלים', שעל בסיסו תלמידי MGIMO עוברים מעת לעת התמחות בישראל.

אי אפשר שלא להזכיר את המספר הרב של המאמרים והמונוגרפיות בנושאי ישראל והמזרח התיכון, שאותם מפרסמת ההוצאה לאור של MGIMO. חומרי מחקר ייחודיים שהכינו מרצי המכון מסייעים לפיתוח ידע רלוונטי ומעודדים פעילות מדעית, בין היתר בסוגיות חקר עמדתה של ישראל ביחסים הבינלאומיים בימינו. ראוייה לציון גם הרמה הגבוהה של הוראת השפה העברית במכון. החל משנות ה-70 של המאה הקודמת ניתנת לסטודנטים לתואר ראשון ושני במכון הזדמנות ללמוד את שפתה הרשמית של מדינת ישראל באמצעות ספרי לימוד מקוריים, חדשות אקטואליות ודיווחים עדכניים מהתקשורת הישראלית.